

בין הפלאי והגלוי

(סוף מעמוד א')

בשעה שהוא זורק רימונים בטוב (98). שוב פונה פלאי אל האמצעי הזול ביותר כדי להשיג אפקטים אל הצירוף של הסנטימנטליות והירואיזם הלאומי, בסיפור "לקראת ירושלים" מופיע פלאי מלוכש בבגדיו הספרותיים של י. ל. פרץ. אלא שפרץ יודע היכן לשתוק, בעוד שפלאי מביר את המתקנות המסוכנות שבכמה מסיפורי פרץ עד שהסוכר נהפך לסכאריין. רבי שעילה רבי ומורי, פורץ מיר כול תוך בכי גדול, "פקדון גדול אני מפקיד בידך רבי, פקדון גדול, את ברכתך, את נשמתך, רבי!".

"ואף אני בוכה רבי שיעלה כנגדך, דו, אף אני אפקיד בידך פקדון כנגד פקדון, ספר תורה עתיק יש לי כאן, אתנהו לך שתביאהו עמך לארצנו ה' קדושה, פקדון כנגד פקדון, מחלתך, ערבות הודית..."

"הוי, רבי, ליבתי, חייתי! ובכן: לפנינו דיאלוג "חסיד" שהוא פלאי, בפרוץ בו פרץ הסנטימנטליות הסכארינית. אנו טובעים בים של בכיות, או לדברי המחבר: "אלמלי נקוו למקום אחד כל אותן דמעות שנשפכו לא היו עגלות יכולות לעבור מפני מי דמעות..." (116).

בגלגולו של שופר עוזב פלאי את הסון השאול מפרץ וממשיך בנעימה העגנונית. אמנם הסנטימנטליות הזולה היא של פלאי עצמו. ודווקא בסיפור הזה שהוא כה "עגנוני" בולט המרחק האינסופי שבין אמנותו של עגנון לבין הנסיון להפוך אותו לאובייקט הליטראריזציה. מה מאלף הוא אצל פלאי הערבוב שבין הסיסה והנעילה לביניהם פיריטה - מסחרית! "הנה - הנה נמצא בידו אותו שופר. אותו שופר שבגללו רב עם אחיו ושהוא גלגלו לאמריקה ושהוא היה מיטב חלומותיו אף בה גיעו לכבוד ולהוד באמריקה... אף בשעה שהטיל עצמו בהסתערות איתנים למסחר, לטרנסקציות וזו עושה נועזות, היה (ההבלטה של ב.ק.) השופר "עומד לפני ציניו" (129) זה פלאי ולא עגנון. השילוב של השופר הקדוש לתוך "טרנסקציות נועזות" הרס את המיסתורי, הפלאי לגלוי. ליתראריזציה לפנינו, משחק זורנליסטי עם צולמות פיוסיים ודתיים.

גבוב של אמצעים סנסציוניים, הרמיניזציה מזויפת של הניגודים שבר הסגנון מפגין הסיפור "הכותל בוסה". הנוסחה העגנונית נסוכה על הסיפור. משום כך לא נעים אם המספר סבור

שהוא מתויב לתת ל"סלאנג" הצברי להתפרץ לתוך העלילה: "הייתי נסעם למשמע אזני, סניתי עצמי הדרך, האני סותי צעדי ונתתי לחבורה לעבור על פני. אתה שומע, הם אומרים פסוקים החלוצים... בעברם כך, שמעתי אחד מהם אומר לחברו: "אתה רואה לצד אוסישקין הזקן מבסוט מן העסקו" אבל לא רק חלוצים ונטידתתים, המדברים בסלאנג הצברי מאסף פלאי על ידי כותל, אלא גלריה שלמה של אישי תחיה העברית, אוסישקין נסגש כאן עם אליעזר בן יהודה. ולא די בזה: "הנה גם את בן יהודה ראיתי. ואת מי לא ראיתי? את דוד ילין ואת מיוחס גיסו ונשותיהן איטה ומרגלה שתי בנות מיכל פינס עמהם ואת ר' קלוני מוס בעל הזקן ראיתי ואת מרוכי בן הלל ואת דוקסור מאגנס ואת בן טוב איש ושאר גדולי הציונים שבירושלים" (140). (אחירוניים מצריים עוד לא הופיעו...) בקיצור, לפנינו מעין ריטוריקה על ידי הכותל, גדר לי הדור הופיעו למפקד זורנליסטי ר' פלאי הצעיר מתכונן לראיין אותם. ר' משום כך לא נעזר גם מקומו של "רופיסור בוריס שץ, זה שייסד את בצלאל... ואני הכרתי את שץ". ברור, ריפורטר זריז צריך להכיר את כולם, גם את אלה שמעולם לא פגש בהם. וגם ר' בנציון, בנציון ידלר, ר' גרוד נם יקום סורקן מ"תמול שלשום" מרפיץ ופלאי מסגיש אותו עם בוריס שץ. בראשונה הם רבים. עד שפלאי עושה שלום ביניהם: "נטל פרופיסור שץ את ידו של ר' בנציון בידו, הוליכו ל"אותה פינה ששם זלנו הדמעות ואני עומד שם באותה פינה... נטל זה את ידו של זה וזה נטל ידו של זה ושנייהם יחד נגעו באצבעותיהם באגלים ה' מתגלגלים והשמיעו יחד בקול: "דמעות. הכותל בוכה!" (142). ועוד איך הוא רגיש לזיופים בוחל בהרמיניזציה של שקר ובמיוחד הוא מצטער על ש"הופכים אותו לאובייקט של ליטראריזציה דתית" ולא מ"ת ומשום כך: הכותל בוסה.

כך הם כל סיפורי פלאי. בחתן תורה גוברת הנעימה הפרצית המזויפת ועם קריאת הסיפור "לשכוי בינה" אנו מתנחמים שלפחות קריאת התרגום היא משלו ולא חיקוי. בסיכום אפשר לומר: הנסתר המיסתורי והפלאי בסיפורי פלאי הנם גלריה מדי. חיקוי לפנינו, ניצול זורנאליסטי של מי שסיגל לעצמו את הנעימות המושאלות. יצירה, נימה עצמית איננה כאן.

אם זוהי ספרות "דתית" הרי אני מתגעגע לספרות החילונית.